

LEOPOLD MORAVČÍK

BASTARDI V POLITIKE

PRÍBEHY O TÝCH, KTORÍ ZNEUŽILI MOC

PERFEKT

Bastardi v politike

PRÍBEHY O TÝCH, KTORÍ ZNEUŽILI MOC

Bastardi v poli-

PRÍBEHY O TÝCH, KTORÍ ZNEUŽILI MOC

Leopold Moravčík

PERFEKT

Text © Leopold Moravčík
Photographs: archive of Leopold Moravčík, Profimedia.CZ, Perfekt, a. s.
Design © Pavol Janoško, DTP Perfekt
Slovak edition © Perfekt 2013

BASTARDI V POLITIKE

Príbehy o tých, ktorí zneužili moc

Autor: Leopold Moravčík
Fotografie: archív Leopolda Moravčíka, Profimedia.CZ, vydavateľstvo Perfekt
Redakčná a jazyková úprava: Zuzana Vrábelová

Grafická úprava a zalomenie: Pavol Janoško, DTP Perfekt
Tlač: KASICO, a. s., Bratislava

Vyšlo s podporou Ministerstva kultúry SR.

Autor ďakuje za podporu pri vydaní diela Literárnemu fondu,
Ladislavovi Sklenárovi, Milanovi Ftáčnikovi a vedeniu Kúpeľov Lúčky, a. s.

Na obálke: Prezidentský palác La Moneda v Santiagu de Chile
v prvý deň vojenského prevratu

Vydal PERFEKT, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava, ako svoju 633. publikáciu.
Rok vydania: 2013
Prvé vydanie

ISBN 978-80-8046-599-5

Bastard (hanlivý výraz) – *Opovrhnutia hodná, nedôveryhodná, sebecká a neetická osoba.*
(Slovník amerického slangu)

Isteže je to bastard, ale je to náš bastard.

Výrok je pripisovaný americkému prezidentovi Harrymu Trumanovi a mal odznieť ako odpoveď na otázku predstaviteľa CIA, prečo USA podporujú toho „bastarda" – nikaragujského diktátora Anastasia Somozu.

Historici a politológovia sa nevedia zhodnúť na tom, či výrok o bastardovi Somozovi patrí naozaj Harrymu Trumanovi. Niektorí tvrdia, že tie slová vyriekol už jeho predchodca v Bielom dome Franklin Delano Roosevelt, ale sú aj takí, ktorí sú presvedčení, že zodpovedajú skôr politike a spôsobu vyjadrovania Richarda Nixona. Pokojne ich mohli vyrieknuť viacerí. Po druhej svetovej vojne a najmä potom, ako ju vystriedala vojna studená, svet sa doslova hemžil „bastardmi", ktorým sa dostávalo nielen skrytej, ale aj oficiálnej podpory len preto, lebo jedna zo strán rozdeleného sveta ich považovala za svojich spojencov. A tak možno túto charakteristiku rozšíriť z diktátora Anastasia Somozu aj na jeho dvoch synov, ktorí vládli v Nikarague po ňom. Bol ním nepochybne aj kubánsky diktátor Fulgencio Batista, juhovietnamský vládca Ngo Dinh Diem, Ferdinand Marcos z Filipín, či smutne preslávený čílsky generál Augusto Pinochet, ale aj konžský prezident Mobutu, egyptský prezident Anwar Sadat, jeho nástupca Husní Mubárak a mnoho ďalších brutálnych vládcov a diktátorov, ktorí dokázali prežiť len vďaka tomu, že sa počas studenej vojny postavili na vhodnú stranu frontovej línie.

Preto sem podľa mňa patrí aj iránsky šáh Réza Pahlaví, ktorý síce začínal ako osvietený monarcha, ale skončil tak, že ho odvrhli nielen obyvatelia vlastnej krajiny, ale aj hlavní spojenci, takže nemohol do smrti nájsť útočisko pre seba a svoju rodinu.

Nedávna história pozná aj zaujímavé prípady politickej transmutácie, keď sa z dobrých bastardov stanú zlí a naopak. Poučným príbehom pre tých, ktorí by sa chceli vzoprieť veľmocenskej politike, je osud panamského diktátora Manuela Noriegu. Dlhé roky sa o ňom vedelo, že sa podieľa na obchode s narkotikami, ale obrat nastal až potom, keď začal vyhlasovať, že Panamský prieplav patrí ľudu jeho krajiny a nie USA. Odrazu vyplávali na svetlo sveta dôkazy o jeho nekalých obchodoch, o praní špinavých peňazí, ba dokonca o vraždách politických odporcov. Skrátka, stal sa z neho bastard, ale bez prívlastku „náš". Panamu obsadili vojenské jednotky USA a Noriegu uväznili.

Nebol to jediný príklad takejto politickej premeny. Podobne upadol do nemilosti ugandský prezident Idi Amin, hlava stredoafrického cisárstva Jean-Bédel Bokassa, irácky diktátor Saddám Husajn, ale aj najhľadanejší terorista Usáma bin Ládin, ktorého USA pôvodne podporovali, keď bojoval proti sovietskej okupácii Afganistanu.

Našli sa aj takí politici, ktorí dokázali obratne hrať na obe strany rozdeleného sveta a využívať spory medzi veľmocami vo svoj prospech. Sem možno zaradiť rumunského diktátora Nicolaeho Ceauşesca, ale aj kambodžského ultraľavicového vodcu Pol Pota.

V 20. storočí možno nájsť aj vzácny prípad, keď sa zlý bastard zmení na dobrého a potom opäť upadne do nemilosti mocných. Takouto premenou prešiel líbyjský vodca Muammar Kaddáfí. Dlho bol na zozname najväčších nepriateľov USA, preto prezident Ronald Reagan vyslal v apríli 1986 na jeho likvidáciu dokonca bombardovacie lietadlá. Kaddáfí útok šťastne prežil a o niekoľko rokov neskôr už bol uznávaný štátnik, s ktorým sa stretávali významní svetoví politici. V závere svojej politickej kariéry sa opäť usiloval o nezávislosť a svojské politické reformy. A to ho stálo život.

Najväčší problém je, že svet sa stretáva s ľuďmi tohto typu aj po skončení studenej vojny. Ako inak si vysvetliť slová francúzskeho ministra zahraničia Bernarda Kouchnera, ktorý začiatkom novembra 2009 pre noviny *The New York Times* vyhlásil, že afganský prezident Hámid Karzaj je síce skorumpovaný, ale Severoatlantický pakt ho musí akceptovať, *„lebo je to náš človek"*. Povedal to krátko po tom, čo Karzaja zvolili za prezidenta už na druhé

volebné obdobie. Znamená to, že demokratizácia v Afganistane, za ktorú položilo svoje životy do uzávierky tejto knihy vyše dvetisíc vojakov USA a najmenej ďalšia tisícka ich spojencov z NATO, nedokázala za desať rokov vygenerovať ani jedného bezúhonného politika.

Výraz *„isteže je to bastard, ale je to náš bastard"* sa objavil na verejnosti po prvý raz v časopise *TIME* roku 1948, čo by zodpovedalo obdobiu, keď nikaragujského diktátora Somozu považovali vo Washingtone za hrádzu proti prenikaniu revolučných a komunistických myšlienok do regiónu Strednej Ameriky. Keďže slovo bastard sa pôvodne používalo na označenie dieťaťa narodeného mimo manželský zväzok, siahol som na *Dictionary of American Slang* (Slovník amerického slangu), kde existuje naozaj výstižná charakteristika tohto hanlivého pomenovania. Označuje sa ním *„opovrhnutia hodná, nedôveryhodná, sebecká a neetická osoba"*. Niekedy sa tento tvrdý výraz nahradzuje v angličtine písmenami S.O.B., čo je skratka nadávky *son of a bich* (sukin syn). To však nič nemení na charaktere a charakteristike takýchto osôb, ktoré síce nemali v politike čo robiť, no napriek tomu bol nimi svet v druhej polovici 20. storočia doslova zaplavený.

Urobil som si zoznam svetových politikov, ktorí zodpovedajú kritériám stanoveným v úvode, ako aj charakteristike uvedenej v *Slovníku amerického slangu* a musel som konštatovať, že jedna objemná publikácia by na nich nestačila. Nasledovalo teda prísne výberové konanie, čím sa počet politikov tohto rangu znížil na dvanásť. Som však toho názoru, že táto malá vzorka vystihuje dobu, v ktorej mali bastardi v politike ideálne podmienky na svoju existenciu, lebo prevládali mocenské záujmy a nie právo, spravodlivosť a morálka.

Autor

ANASTASIO SOMOZA A JEHO DYNASTIA

Vy ste naozaj vyhrali voľby, ale ja som vyhral zratúvanie hlasov.

Diktátor Anastasio Somoza

Najväčšie prehrešky: volebné podvody, vraždy politických odporcov, bezhraničná chamtivosť, vytváranie politickej dynastie

Anastasio Somoza García, nikaragujský diktátor a zakladateľ rodinnej politickej dynastie, si zaslúži v tejto knihe čelné čestné miesto, lebo údajne to bol on, kto inšpiroval amerického prezidenta Harryho Trumana k vysloveniu slávnej vety: *„Áno, je to bastard, ale je to náš bastard."*

Najstarší z dynastie Somozovcov plne zodpovedal tomuto označeniu, lebo bol v tom čase prvý na zozname najchamtivejších diktátorov sveta a zároveň najvernejší spojenec USA v regióne Strednej Ameriky. Bol pohotový a ochotný vykonávateľ želaní Washingtonu, ba niekedy to vyzeralo tak, že vie vycítiť aj ich nevyslovené želania a túžby, aby ich následne realizoval.

Pochádzal z rodiny bohatého pestovateľa kávy, ale nemožno povedať, že by príslušenstvo k tejto rodine a rozsah jej majetku boli v tom čase aj vstupenkou medzi spoločenskú elitu v krajine. Ukázalo sa to potom, keď odišiel študovať do Filadelfie na prestížnu obchodnú akadémiu – Peirce School of Business Administration. Počas pobytu v USA sa totiž zoznámil s krajankou, študentkou Salvadorou. Pochádzala z bohatej nikaragujskej rodiny Debayle Sacasa a jej členovia neboli presvedčení o tom, že Anastasio, syn akéhosi pestovateľa kávy z provinčného mestečka San Marcos, je pre ňu tá správna partia. V roku 1919 sa síce zosobášili, ale prvé kroky čerstvého absolventa prestížnej obchodnej akadémie v reálnom živote dali za pravdu skeptikom, ktorí pochybovali o Anastasiovi a jeho podnikateľských schopnostiach.

Anastasio Somoza odštartoval svoju kariéru podnikateľa ako predavač ojazdených áut a ak máme veriť niektorým životopiscom, aj ako inšpektor verejných záchodov. Členom rodinného klanu Debayle Sacasa sa teda nemožno čudovať, keď pochybovali o správnosti Salvadorinej voľby. Zrejme čoskoro aj on sám prišiel na to, že poctivým spôsobom nezbohatne, preto začal hľadať skratku k peniazom a sláve. Našiel ju – dal sa na politiku. Vtedy sa ukázalo, že manželstvo so Salvadorou bola dobrá voľba, lebo mu poskytlo aj prvé vhodné kontakty vo svete vysokej politiky.

STREDNÁ AMERIKA AKO ZADNÝ DVOR USA

USA považovali Latinskú Ameriku tradične za sféru svojho vplyvu a pokiaľ ide o Strednú Ameriku, dokonca za to, čomu sa hovorí zadný dvor. Každý bežný Američan, majiteľ rodinného domčeka, mal jasnú predstavu, čo znamená pojem *backyard*. Ak malá záhradka pred domom je vystavená skôr zraku okolia, zadný dvorček s hojdačkou, pieskoviskom pre deti a kôlňou na náradie tvorí intímnejšiu časť, ktorá nie je určená zraku nepovolaného. Tomu prispôsobuje Američan aj svoj politický postoj a zbystrí pozornosť, keď počuje, že zadný dvor USA je v nebezpečenstve. Preto Washington už

Katedrála v Manague

v roku 1909 podporoval rebéliu proti nikaragujskému prezidentovi Jose Santosovi Zelayovi, lebo ten bol dlhodobo a tvrdošijne odporcom politiky USA v regióne, ktorý Washington považoval za svoj zadný dvor.

Preto sa 6. decembra 1909 štyristo mužov námornej pechoty USA vylodilo na pobreží pod zámienkou, že prichádzajú chrániť životy amerických občanov a ich majetok. Toto tvrdenie sa v nasledujúcom období stalo častým dôvodom, prečo USA zasahovali do vývoja v početných krajinách. Po víťazstve rebelov sa prezidentom stal v roku 1910 generál Juan José Estrada Morales. Lenže, v máji 1911 dal Estrada uväzniť svojho ministra vojny, a to sa znepáčilo dôstojníkom. Preto sa musel pred ich hnevom uchýliť na ambasádu USA, a potom utiecť z krajiny, ponechajúc vládu v rukách viceprezidenta Adolfa Díaza Recinosa. V auguste 1912 vyslali Spojené štáty do krajiny opäť svoju námornú pechotu, aby podporili Resinosovu konzervatívnu vládu. Tento ich chránenec zrejme nemal doma silné pozície, lebo námorná pechota tam musela ostať až do roku 1925, keď ju odvolal prezident Calvin Coolidge. Po jej odchode prepukli v Nikarague opäť politické šarvátky, a tak sa o deväť mesiacov námorná pechota vrátila, aby tam ostala ďalších sedem rokov.

SOMOZOV NÁSTUP DO POLITIKY

Nebola to náhoda, že námorná pechota USA si predĺžila svoj pobyt v Nikarague. Práve v tom čase nastalo v krajine ďalšie búrlivé obdobie, prezidenti a vlády sa neustále menili, takže to bola tá správna príležitosť aj pre Anastasia Somozu, aby sa zapojil do prezidentskej kampane Juana Bautistu Sacasu, ktorý bol strýkom jeho manželky a chvíľu predtým aj viceprezidentom počas vlády Bartolomého Martíneza zvrhnutého v roku 1925. Ani prvé Somozove kroky vo sfére vysokej politiky na strane manželkinho strýka neboli príliš úspešné. Velil jednotke, ktorá bola na strane Sacasu, lenže vládne sily ich oddiel obkolesili, rozprášili a on sa musel niekoľko dní skrývať. Na verejnosti sa objavil až potom, keď dostal milosť, lebo USA naliehali na dohode znepriatelených strán v snahe zabezpečiť si v tomto svojom zadnom dvore konečne pokoj a poriadok.

Námorná pechota USA v Nikarague

Washington sa teda rozhodol zahrať úlohu sprostredkovateľa medzi znepriatelenými skupinami a práve vtedy sa po prvý raz ukázali Somozove prednosti. Dobrá angličtina, znalosť pomerov v USA a bezprostredný kontakt s manželkiným strýkom – potenciálnym prezidentom, urobili z neho osobu zapojenú do rozhovorov na najvyššej úrovni za

prítomnosti sprostredkovateľa zo Spojených štátov. Profesor medzinárodných vzťahov Anthony Lake, ktorý pôsobil počas administratívy prezidenta Jimyho Cartera ako riaditeľ odboru politiky plánovania, vo svojej knihe *Somoza Falling* (Somozov pád) o tomto prvom členovi dynastie napísal: *„Šarmantný a priateľský Somoza bol viac ako úhľadný pätolízač. Mal mazaný talent pre politické manévrovanie, vykalkulovanú trpezlivosť a jasné ambície."* Okrem toho sa Anastasio už veľmi dobre pohyboval vo vysokej spoločnosti a navyše bol aj dobrý tanečník. Niekoľko slov zašepkaných do ucha za zvukov vášnivého tanga dokáže niekedy viac, ako tucet diplomatov za rokovacím stolom. A tak Anastasio stúpal hore. Preto nečudo, že keď strýko Sacasa v roku 1933 konečne zaujal post prezidenta, americký veľvyslanec Matthew Hanna ho presvedčil, aby menoval Somozu do čela Národnej gardy. Pre USA to bola záruka, že situácia sa im nevymkne z rúk, ako sa stalo mnohokrát v posledných dvoch desaťročiach. Aj na to mal dobré predpoklady. Ako pozname-

nal na jeho adresu citovaný profesor Lake, *„... slabý charakter nikdy nebol zakladateľom dlho trvajúcej a bohatej dynastickej diktatúry v Latinskej Amerike. A teraz, v roku 1933, mal viacej ako osobné kvality. Mal Národnú gardu."* Až pomocou nej mohol naplno prejaviť svoj pravý charakter a svoje politické ambície.

Garda pôvodne vznikla ako milícia vycvičená a vyzbrojená USA. Jej cieľom bolo obmedzovať a vyrovnávať vplyv rozličných súkromných armád, ktoré si vybudovali jednotlivé politické skupiny počas ich dlhoročného boja o moc v krajine. Keď sa Somoza stal jej šéfom, ostal v Nikaragui už len jeden nespokojný generál. Bol to Augusto César Sandino.

VEČNÝ REBEL AUGUSTO SANDINO

Sandino tvoril spočiatku jedno z liberálnych krídel bojujúcich politických frakcií, ale po dosiahnutí dohody v júni 1927 sa naďalej odmietal podrobiť vláde, lebo jeden z cieľov, kvôli ktorým sa chopil zbrane, ostával ešte nesplnený – prekážala mu prítomnosť námornej pechoty USA. Táto jeho požiadavka urobila z neho ľudového hrdinu, najmä keď sa k nej pridali aj činy hodné povestného Robina Hooda. Pamätným sa stal prípad z novembra 1927, keď americké lietadlo konečne zistilo, že Sandinova armáda sa ukrýva vysoko v horách. Námorná pechota sa po dlhom pochode a rozličných štrapáciách konečne dostala na základňu rebelantov, ale namiesto Sandina a jeho verných tam našla iba slamou vypchaných panákov s povestnými sombrerami na hlavách. Sandinova popularita stúpala a jeho aktivity si všimla aj Kominterna, ktorá zo svojho šiesteho kongresu v Moskve zaslala *„bratské pozdravy robotníkom a roľníkom Nikaraguy a hrdinskej armáde národnej emancipácie generála Sandina, ktorý vedie odvážny hrdinský boj s americkým imperializmom"*.

Sandino na neskoršom

Prezident Franklin Delano Roosevelt prišiel po nástupe do úradu s politikou dobrého susedstva, a to znamenalo, že základne USA na území dobrých susedov nemajú čo hľadať. Preto 2. januára 1933 skončila v Nikaragui svoje poslanie aj námorná pechota. Sandino tak stratil posledný dôvod na odboj a súhlasil s prímerím. Sľúbil, že jeho vojaci zložia zbrane, ale pod podmienkou, že dostanú amnestiu a vláda im pridelí pôdu v odľahlej časti krajiny, kde mohli realizovať svoj zamýšľaný experiment s družstevníctvom.

Na základe prísľubu sa v Manague 16. februára 1934 začali rozhovory medzi Sandinom a novým prezidentom Sacasom. Po necelom týždni dosiahli obe strany želateľný kompromis. Keď sa veci vyvíjali najlepšie,

21. februára cestou z rokovania zastavila Sandinovo auto patrola Somozovej Národnej gardy, odviedla ho do poľa a tam zastrelila. Následne dal Somoza zlikvidovať väčšinu Sandinových prívržencov a zhabal im aj pôdu, ktorú im pridelil prezident Sacasa. Somoza ešte netušil, že práve stvoril ľudového hrdinu, ktorý sa bude jeho dynastii mstiť aj po smrti.

Strýko Somozovej manželky Juan Sacasa nastúpil do úradu prezidenta v čase, keď sa v Nikaragui naplno prejavili následky svetovej hospodárskej krízy. Zahraničný obchod stagnoval, životná úroveň klesala a ak niečo silnelo, bola to korupcia. Somoza dospel k názoru, že prezident svoju úlohu nezvláda. Strýko – nestrýko, v júni 1936 prinútil Sacasu rezignovať a do riadnych decembrových prezidentských volieb ho nahradil politik Liberálnej strany Carlos Alberto Brenes. V nasledujúcich voľbách zvíťazil samozrejme Anastasio Somoza a 1. januára 1937 sa ujal úradu prezidenta. Tak sa začala éra vlády dynastie Somozovcov, až kým v roku 1979 nedospela k svojmu smutnému koncu.

SOMOZA V ÚLOHE DIKTÁTORA

Somoza sa veľmi rýchle vžil do úlohy diktátora. Zmenil ústavu, obmedzil moc politických strán, ktoré ostali len na to, aby vylepšovali imidž režimu. Národnú gardu využíval ako mocenskú základňu. Jej členov si zaviazal jednoducho tým, že prižmúril oči, keď brali úplatky. Neskôr im povolil spravovať herne, dozerať na prostitúciu, a dokonca im toleroval účasť na pašovaní. Dokázal korumpovať aj opozíciu, a to tak, že jej najvplyvnejším prívržencom dával pozície v štátnej správe, čím si zabezpečil ich mlčanie.

Samozrejme, že najvýznamnejšie miesta v krajine obsadili členovia jeho rodiny a blízki priatelia. Previazanosť rodín a pozícií v štáte počas dynastie Somozovcov sa dá dobre vystopovať, lebo v španielsky hovoriacich krajinách je zvykom dávať deťom mená nielen po otcovi, ale druhé aj po matke. Preto vo vysokých vládnych pozíciách, v Národnej garde a v diplomacii, sa to takými priezviskami ako Somoza, Debayle, Sacasa, García doslova hemžilo. Podľa niektorých zdrojov si počas prvých troch rokov v úrade Somoza nahonobil majetok vo výške vyše troch miliónov dolárov. Ďalšie milióny už potom pritekali ľahšie a oveľa rýchlejšie.

Somozu by istotne veľmi rýchlo stihol osud mnohých predchádzajúcich prezidentov, keby si svoje postavenie nepoistil predovšetkým vo Washingtone. V Nikaragui sa mu podarilo nastoliť pokoj, a to Spojeným štátom vyhovovalo. Navyše vždy podporoval politiku USA v regióne a ochotne im umožnil, aby používali územie krajiny na medzinárodné operácie, ba dokonca do nich zapájal svoju Národnú gardu. Keď prezidenta Roosevelta

v roku 1940 znovuzvolili, Somoza vyhlásil v Nikaragui dvojdňový sviatok. Jeho oddanosť USA sa prejavila najmä počas vojny. Po útoku na Pearl Harbor v roku 1941 vyhlásil vojnu Japonsku, Nemecku a Taliansku dokonca skôr, ako tak urobili samotné Spojené štáty. Komentátori vtedy vtipkovali, že našťastie pre Somozu váhanie Kongresu USA so vstupom do vojny netrvalo dlho, lebo by v tom boji proti nacizmu ostal osamotený. To opäť poukazuje na jeho politický cit. Po vyhlásení vojny išiel tak ďaleko, že dal okamžite skonfiškovať majetok malej, ale ekonomicky vplyvnej nemeckej komunite žijúcej v Nikaragui. Zhabaný majetok potom vláda predala za nízke ceny Somozovi a jeho rodine.

Svetová vojna pomohla oživiť hospodárstvo krajiny, ale najväčší zisk z toho mal Somoza. Prezident sa stal najväčším vlastníkom pôdy v Nikaragui. Vlastnil 51 dobytkárskych fariem a 46 kávových plantáží, ako aj niekoľko cukrovarov a liehovarov. Presadil zákon zakazujúci dovoz niektorých druhov tovaru, ale zároveň prostredníctvom Národnej gardy organizoval pašovanie tohto nedostatkového tovaru, ktorý sa potom predával v jeho obchodoch. Podieľal sa aj na braní úplatkov z ilegálnych herní, prostitúcie a pálenia alkoholu. Mal monopol na vývoz hovädzieho dobytka. Ak počas prvých troch rokov vládnutia nahonobil majetok iba v hodnote skromných troch miliónov dolárov, koncom druhej svetovej vojny sa jeho majetok odhadoval už na štyristo miliónov dolárov. V Latinskej Amerike sa v tom čase stala populárnou pieseň, v ktorej sa spievalo, že Somoza je najväčší chudák, lebo vlastní iba jednu farmu. Je ňou celá Nikaragua.

POCHYBNOSTI VO WASHINGTONE

Po skončení druhej svetovej vojny USA stratili dôvod zatvárať oči nad Somozovými prechmatmi, nútili ho, aby dodržal aspoň základné princípy slušnosti. Prezident Harry Truman, ktorý nastúpil do Bieleho domu po náhlej Rooseveltovej smrti, začal klásť dôraz na demokraciu a ústavnosť. Námestník štátneho tajomníka USA Nelson Rockefeller už 1. augusta 1945 varoval nikaragujského veľvyslanca, že Somozova snaha o ďalšie znovuzvolenie môže vážne ovplyvniť vzťahy medzi oboma štátmi.

Diktátor vycítil, že nastal čas urobiť určité ústupky, preto jeho Národná liberálna strana (PLN) nominovala ako kandidáta do volieb prezidenta Leonarda Argüella. Somoza ostal naďalej veliteľom Národnej gardy a pomocou nej sa postaral o zvolenie svojho kandidáta. Lenže Argüello sa krátko po nástupe do úradu 1. mája 1947 rozhodol konať nezávisle a zároveň sa snažil obmedziť moc Národnej gardy a Somozov vplyv na národné hospodárstvo.

Preto už mesiac po nástupe nového prezidenta Somoza zorganizoval prevrat a za hlavu štátu vymenoval ďalšieho manželkinho strýka Benjamína Lacaya. To bolo už veľa aj pre USA. Washington odmietol uznať novú vládu. Lenže diktátor si aj s tým vedel poradiť. Dal zvolať ústavodarné zhromaždenie a to ustanovilo za prezidenta ďalšieho člena rodiny – Somozovho starnúceho strýka Víctora Manuela Romána y Reyesa. Strýkov vysoký vek bol rozhodujúci, lebo to nemal byť kandidát, ktorý zotrvá v prezidentskom kresle dlhý čas. Strýko podľa očakávania naozaj čoskoro zomrel a ďalšie mimoriadne voľby v roku 1950 už vyhral suverénne opäť Somoza.

Somoza s prezidentom

Vynára sa otázka, ako to diktátor dokázal, že sa bez problémov udržal na najvyššom poste. Tajomstvo sa skrýva v španielskom slove *la magnifica*, teda veľkoleposť. Každý volič, ktorý dal preukázateľne hlas Somozovi alebo jeho kandidátovi (a volebná komisia sa o tom presvedčila okamžite), dostal po odvolení dokument nazvaný *La Magnifica*. V španielčine je to zároveň modlitba – akýsi amulet, ktorý veriaci katolíci nosili so sebou, lebo ich vraj ochráni pred akýmkoľvek zlom. A amulet pochádzajúci od Somozu dokázal naozaj zázraky. Ak niekto chcel pracovať v úrade alebo v niektorom z početných Somozových podnikov, mohol sa preukázať týmto dokumentom. Ak ho nemal, jeho šance na zamestnanie boli nulové.

SOMOZA A STUDENÁ VOJNA

Patrí sa dodať, že to bolo opäť obdobie, keď sa politikom typu Anastasio Somoza začalo dariť. V čase jeho eskamotérskych trikov s ústavou a voľbami prepukla naplno studená vojna a v medzinárodnej politike sa do popredia dostávali iné hodnoty, aké sa cenili predtým. Politická stabilita a vernosť sa opäť stali dôležitejšími ako sloboda a demokracia. V prostredí studenej vojny bola Nikaragua navyše vnímaná ako bašta proti hroziacemu komunizmu. Diktátor vystihol včas zmenenú situáciu a nová nikaragujská ústava, ktorú inicioval, dostala taký antikomunistický obsah ako snáď žiadna iná na svete. V roku 1950 George Kennan, otec *politiky zadržiavania*, ktorú USA realizovali na začiatku studenej vojny, povedal na mítingu veľvyslancov akreditovaných v Latinskej Amerike: *„Je lepšie mať silný režim pri moci, ako liberálnu vládu, zhovievavú, uvoľnenú a prelezenú komunistami.“* A týmto kritériám zodpovedala Somozova Nikaragua úplne.

V marci 1953 veľvyslanectvo USA v Manague poslalo do Washingtonu telegram, v ktorom upozornilo na *„strategickú dôležitosť Republiky Nikaragua nie iba pre obranu hemisféry, ale aj v súvislosti so šírením komunizmu z Guatemaly“*. Preto veľvyslanectvo odporúčalo obnoviť Nikaragui vojenskú pomoc. Dôvodom sa stal fakt, že vláda Jacoba Arbenza Guzmána v Guatemale legalizovala komunistickú stranu a pohrozila, že znárodní majetok americkej spoločnosti United Fruit Company. Nikaragua teda dostala vojenskú pomoc a ochotne vysielala svoje jednotky do blízkeho okolia. Tak ako v roku 1954, keď Somozove jednotky pomáhali USA zvrhnúť legálnu vládu v Guatemale.

Luis Somoza Debayle na známke

Diktátor zároveň pokračoval v hromadení majetku. Založil obchodnú lodnú spoločnosť, niekoľko textiliek, vlastnil aerolínie a kontajnerový prístav neďaleko Managuy, ktorý vzhľadom na svoju vrodenú skromnosť pomenoval Puerto Somoza. Diktátor sa nechal vymenovať za riaditeľa železnice a potom ju využíval na prepravu svojho tovaru a úrody. Samozrejme, že zadarmo. Priemysel, ktorý už nechceli alebo nevládali využívať členovia rodiny, ako bane a ťažba dreva, prenajali zahraničným, väčšinou americkým spoločnostiam za tučný podiel na zisku.

Spolu s jeho majetkom a kultom osobnosti rástla aj obava o vlastnú bezpečnosť. Strach z atentátu sa vystupňoval po tom, keď v roku 1954 prežil jeden skutočný pokus o atentát a odhalil, že aj vnútri Národnej gardy rastie nespokojnosť s jeho politikou a bohatnutím. Preto vo vlastnej rezidencii vybudoval ešte jeden mimoriadne chránený komplex, kde sa o jeho bezpečnosť starala osobitná ochranka nepodliehajúca Národnej garde.

V roku 1955 prišla na rad ďalšia účelová zmena ústavy, aby mohol opäť kandidovať. Krátko po vyhlásení nominácie v meste León ho 21. septembra 1956 päťkrát strelil do pŕs mladý 27-ročný idealista, básnik a hudobník Rigoberto López Pérez. Atentátnika okamžite zabila Somozova ochranka. Básnik a hudobník López zanechal svojej matke list, ktorý mal byť otvorený v prípade jeho smrti: *„Čo som urobil, bola moja povinnosť, ktorú každý skutočný Nikaragujčan mal urobiť už dávno predtým.“*

Diktátorove zranenia sa ukázali ako smrteľné. O osem dní po atentáte zomrel v americkej nemocnici v panamskej prieplavovej zóne.

PREZIDENTOM SOMOZA II.

Po prezidentovej smrti si jeho synovia rozdelili moc v krajine. V USA vyštudovaný inžinier Luis Somoza Debayle nastúpil na post prezidenta. Jeho

mladší brat Anastasio Somoza Debayle, absolvent prestížnej americkej vojenskej akadémie West Point, zaujal miesto šéfa Národnej gardy. Atentát na otca sa stal zámienkou, aby synovia tvrdo zúčtovali s opozíciou. Zaviedli cenzúru a zrušili aj zvyšok občianskych slobôd, ktoré ich otec nechal ako vhodný ornament na skrášlenie svojej diktatúry. Keď sa Konzervatívna strana odmietla kvôli represiám zúčastniť v roku 1957 volieb, Somozovci jednoducho vytvorili vlastnú opozičnú Národnú konzervatívnu stranu (PCN). Tým dodali predvolebnej kampani demokratickú fasádu, čo upokojilo niektorých kritikov za hranicami. Samozrejme, že voľby v roku 1957 vyhral presvedčivo Luis. Zázrak vymyslený jeho otcom, *La Magnifica*, účinkoval naďalej.

Bratia Somozovci v snahe zakryť prechmaty v krajine vystupňovali dovtedajší otcov antikomunizmus. V roku 1959 bola Nikaragua medzi prvými krajinami, ktoré odsúdili kubánsku revolúciu a obvinila Fidela Castra, že má v úmysle preniesť revolúciu aj do Strednej Ameriky. Podiel krajiny na protikubánskych aktivitách priznal neskôr aj Anastasio Somoza mladší v knihe *Nikaragua Betrayed*, ktorú na základe jeho rozprávania napísal neskôr americký pravicový novinár Jack Cox. Ako uviedol, v roku 1959 prišiel do Manague muž z USA, ktorý sa predstavil ako plukovník Robertson. Povedal, že sa chystá operácia na zvrhnutie Castra a jeho revolúcie. Chcel vedieť, ako sa na tom bude podieľať Nikaragua. Anastasio Somoza, vtedy veliteľ Národnej gardy, mu ponúkol Puerto Cabezas – morský prístav a neďalekú základňu na prípravu inváznych jednotiek. Ako priznal v spomínanej knihe, na základňu prišlo tisíc tristo dobre vycvičených a vyzbrojených mužov a na zmodernizovanom letisku pristálo šestnásť amerických lietadiel B-26 s kubánskymi výsostnými znakmi.

Invázia v Zátoke svíň skončila pre kubánskych emigrantov totálnym fiaskom. Napriek prekvapujúcemu útoku bombardérov, po ktorom ostalo Kube iba osem lietadiel a sedem pilotov, sa nádeje na celonárodné povstanie proti Castrovi rozplynuli. Anastasio Somoza v spomínanej knihe obvinil z neúspechu invázie prezidenta Johna F. Kennedyho, lebo z Bieleho domu prišiel v poslednej chvíli rozkaz, aby americká lietadlová loď, kotviaca pre tento účel neďaleko kubánskeho pobrežia, nezasiahla a nepodporila emigrantov. Somoza poznamenáva, že invázne plavidlo Rio Escondito, ktoré priviezlo muníciu pre výsadkové jednotky, potopil nikaragujský pilot Ulloa, ktorý ušiel z krajiny a pridal sa ku Castrovi. Tomu sa naozaj hovorí irónia osudu.

Klan Somozovcov sa snažil naďalej živiť predstavu, že im ide o dodržiavanie ústavy. Preto v rokoch 1963 – 1967 vládli podľa otcovho príkladu pomocou nastrčených figúr, ktoré boli vernými vykonávateľmi ich vôle. Najskôr to bol René Schick Gutiérrez, ktorého po v roku 1966 nahradil jeho príbuzný a dovtedajší viceprezident Lorenzo Guerrero Gutiérrez. Ale iba dovtedy, kým neskončilo ústavou predpísané štvorročné obdobie. Keďže Luis mal v tom čase už vážne podlomené zdravie, úlohy kandidovať na post prezidenta sa podujal jeho mladší brat Anastasio Somoza junior.

Zvolený bol vo februári 1967 po represívnej kampani proti opozičnému kandidátovi Fernandovi Agüerovi. Dekréty *La Magnifica* teda opäť splnili svoj účel. Navyše spojenie úradu prezidenta a post veliteľa Národnej gardy poskytli Anastasiovi juniorovi absolútnu moc. Zmenil ústavu, aby mohol vládnuť až do roku 1972. A potom chcel vládnuť ďalších päť rokov. Lenže to už bolo veľa nielen pre opozíciu, ktorú predstavoval predovšetkým Pedro Joaquín Chamorro Cardenal a jeho noviny *La Prensa*. Zhoršené životné podmienky v krajine vyvolali aj kritiku cirkvi. Arcibiskup Miguel Obando y Bravo vydal niekoľko kritických pastierskych listov. Nebezpečenstvo, do ktorého sa hrnie krajina, si začali v tom čase uvedomovať aj prívrženci Somozovej vlastnej strany. Okolnosti nakoniec viedli k tomu, že vznikla trojčlenná junta (tzv. Kupia-Kumi pakt), ktorá mala vládnuť v rokoch 1972 – 1974 do vypísania volieb a zvolenia nového prezidenta. Lenže do predpokladaného vývoja často zasiahne niečo nečakané.

ZEMETRASENIE A JEHO NÁSLEDKY

Pol hodiny po polnoci z 22. na 23. decembra 1972 postihlo hlavné mesto Managuu silné zemetrasenie. Zničilo asi 80 % komerčných budov a vyžiadalo si desať tisíc obetí, vyše päťdesiattisíc rodín ostalo bez domova. Záchranné práce dostala na starosť Národná garda, ale tá nezaprela svoju povesť. Vyskytli sa početné prípady, že namiesto pomoci postihnutým dávali jej príslušníci prednosť rabovaniu opustených obchodov.

Zemetrasenie vyvolalo celosvetovú vlnu solidarity vo forme materiálnej a finančnej pomoci. Lenže pomoc prichádzajúca zo zahraničia sa rozplynula v rukách Somozovej rodiny a sľúbená rekonštrukcia hlavného mesta sa vlastne nikdy neuskutočnila. Istý príliš aktívny pracovník amerického veľvyslanectva chcel poslať do Washingtonu depešu, v ktorej poukazoval na koristnícky, až zvrhlý postup Somozovcov po zemetrasení, ale veľvyslanec Shelton jeho snahu po objektivite zastavil hneď na začiatku, ale to nezastavilo vlnu celosvetovej kritiky.

Snáď jediný, ktorý verejne pochválil Somozove aktivity počas zemetrasenia, bol americký novinár Jack Cox. V úvode spomínanej knihy o tomto diktátorovi napísal: *„Keď ničivé zemetrasenie zničilo Managuu... v roku 1972, generál Somoza bol veliteľom ozbrojených síl. Trojčlennou juntou bol menovaný za vojenského guvernéra. Na základe tejto funkcie riadil všetky záchranné a rekonštrukčné operácie. Dokonca aj jeho kritici chválili jeho vodcovské schopnosti v tejto kríze.“*

Napriek rastúcemu odporu vo vlastnej krajine a medzinárodným protestom sa Anastasio Somoza junior uchádzal o post prezidenta v septembri 1974 a dokázal zvíťaziť aj nad zjednotenou opozíciou. O rok neskôr napísal americký novinár Jack Anderson sériu článkov o Nikarague, v ktorých nešetril silnými slovami na adresu diktátora. Dospel dokonca k presvedčeniu, že *„… najchamtivejší vládca na svete je Anastasio Somoza Debayle, bachratý potentát, ktorý ovláda Nikaraguu, ako by to bol jeho súkromný štát. Toto nie je náhodná voľba. Strávili sme mesiace, kým sme k nej dospeli. Po dôkladnej štúdii dostupných dôkazov, nominovali sme Somozu ako najchamtivejšieho zo všetkých veľkých chamtivcov. Prostredníctvom svojej rodiny a svojich pätolízačov kontroluje každý ziskový priemysel, každú inštitúciu a každý servis v Nikaragua.“*

Managua po zemetrasení

V krajine v tom čase už mocnelo hnutie odporu, ktorého najvýraznejším predstaviteľom bol ľavicový Sandinovský front národného oslobodenia (FSLN). Vznikol v roku 1961 z podnetu marxistických študentov a Sandinovo meno v názve malo symbolizovať, že chcú pokračovať v odkaze tohto revolucionára a populárneho hrdinu zavraždeného z podnetu prvého diktátora Somozu. Začiatkom 70. rokov sa FSLN preorientoval na ozbrojený boj proti diktatúre. CIA v tom čase nepripisovala sandinovcom veľký úspech, lebo ich počet odhadovala na päťdesiat ozbrojencov.

Prvá akcia, ktorou sa sandinovci dostali do povedomia verejnosti doma i vo svete, bol útok na dom ministra poľnohospodárstva 27. decembra 1974, teda v čase, keď usporiadal vianočný večierok pre nikaragujskú smotánku. Útok bol starostlivo načasovaný, uskutočnil sa krátko po tom, ako odišiel americký veľvyslanec. Evidentne v snahe vyhnúť sa následnému nátlaku zo strany USA. Jedinou obeťou akcie bol domáci pán, minister Chosé Maria

Castillo, ktorého útočníci zastrelili, keď sa im so zbraňou v ruke postavil na odpor. Sandinovci zadržali ako rukojemníkov 34 čelných predstaviteľov krajiny, medzi nimi aj členov Somozovej rodiny. Popularita sandinovcov vzrástla potom, keď arcibiskup Obando y Bravo presadil, že revolucionárom vyplatia výkupné jeden milión dolárov, ich politické vyhlásenie odvysiela vládny rozhlas a vytlačia ho aj noviny *La Prensa*. FSLN dosiahlo aj prepustenie svojich štrnástich príslušníkov z väzenia, ktorí potom odleteli na Kubu spolu s rukojemníkmi. Medzi prepustenými väzňami boli aj neskorší prezident Daniel Ortega a muž so zaujímavým menom Lenín Cerna Juárez, ktorý mal po víťazstve FSLN na starosti štátnu bezpečnosť.

CARTER V BIELOM DOME

Somoza odpovedal na toto celosvetové poníženie novou vlnou represálií. Vyhlásil výnimočný stav a dal pozatýkať všetkých podozrivých zo sympatií k partizánom. Lenže potom sa stalo ešte niečo horšie, ako vianočná rukojemnícka dráma. Prezidentské voľby v USA vyhral v roku 1976 Jimmy Carter a pod vplyvom celonárodnej traumy z Vietnamskej vojny prišiel s novou koncepciou medzinárodných vzťahov, v ktorej dominovali ľudské práva a dôraz na demokraciu. Samozrejme, že táto nová politika sa zameriavala najmä na Sovietsky zväz a jeho satelitné krajiny vo východnej Európe. Lenže politika dvojakého metra by sa mu veľmi rýchle vypomstila, preto, ak chcel byť presvedčivý, musel si upratať aj na svojom zadnom dvore. Podľa Cartera mnohé americké zahraničné intervencie a okupácie v uplynulom storočí boli škvrnou na tvári USA. Preto vyhlásil, že Latinská Amerika bude posudzovaná rovnako, ako ostatné regióny, osobitné vzťahy sa teda skončili. Carterov nový minister zahraničných vecí Cyrus Vance už v prvom mesiaci svojho pôsobenia v úrade zostavil zoznam krajín, ktorým USA už nebudú poskytovať vojenskú pomoc. Nikaragua bola medzi nimi. Novým veľvyslancom v Manague sa stal Mauricio Solaun a ten dostal inštrukcie, aby si držal odstup od Somozu a jeho režimu. USA zároveň tlačili na diktátora, aby zrušil výnimočný stav a obnovil niektoré slobody. Carter sa rozhodol uplatniť voči Somozovi aj sankcie, ktoré sa mali stupňovať, v snahe dosiahnuť tak určitý psychologický efekt.

Carterova manželka podnikla ešte v prvom roku nástupu svojho manžela do Bieleho domu *cestu dobrej vôle*, počas ktorej navštívila viaceré krajiny Strednej Ameriky. Sprevádzal ju poradca Bieleho domu Robert Pastor. Prezident susednej Kostariky Daniel Oduber neskôr Somozovi prezradil, že s Pastorom mal niekoľko dlhých rozhovorov. Citoval Roberta Pastora, ktorý

sa ho údajne opýtal: *„Kedy už zosadíme toho sukinho syna na severe z funkcie prezidenta?“* Somoza v knihe *Nicaragua Betrayed* k tomu dodal: *„Tušil som, že cestu pani Carterovej využil na to, aby vo všetkých navštívených krajinách hovoril na jednu a tú istú tému. Bolo ňou, ako sa zbaviť Somozu.“*

Anastasio Somoza junior vážil vyše 120 kíl napriek tomu, že sa každé ráno venoval telesnému cvičeniu. Nadváha bola ďalšia vlastnosť, ktorú mali všetci Somozovci spoločnú. Najstaršieho z troch diktátorov nazval kedysi Sandino „tučniakom“, jeho syn Luis zomrel pomerne mladý (45-ročný) na infarkt, čo sa tiež dávalo na vrub nesprávnej životospráve. Spomínaný americký novinár Jack Anderson nazýval tretieho Somozu vo svojich článkoch „bachratý potentát“ a podobné prívlastky mu dával aj jeho úhlavný domáci nepriateľ – novinár Pedro Chamorro. Preto nebolo prekvapením, keď aj Anastasia Somozu juniora postihol 27. júla 1977 infarkt. Podľa niektorých autorov sa tak stalo v čase, keď bol u svojej milenky. Lekári sa rozhodli previesť ho do Miami, ale chvíľu trvalo, kým dostali súhlas od Spojených štátov. *„Vojenské letectvo USA konečne povolilo vyslanie lietadla, keď sme súhlasili so zaplatením prepravy. Záznamy potvrdzujú, že sme za let zaplatili tridsať tisíc dolárov,“* poznamenal neskôr Somoza a priznal, že to bol neklamný príznak zmien v prístupe Washingtonu k nemu a jeho politike. Choroba ho prinútila byť tri mesiace mimo krajinu a ďaleko od priameho vplyvu na vládu. To povzbudilo opozíciu. Keď sa vrátil, jeho politická moc bola otrasená.

Anastasio Somoza Debayle

VRAŽDA PEDRA CHAMORRU

Vydavateľ denníka *La Prensa* a známy opozičný novinár Pedro Joaquín Chamorro sa 10. januára 1978 ráno vybral, tak ako každý deň, do práce. Keď jeho auto zastavilo na križovatke, z vedľajšieho vozidla sa vysunula hlaveň brokovnice a niekoľkokrát vystrelila na Chamorru. Bol na mieste mŕtvy. Keď sa diktátor dozvedel o vražde, údajne povedal: *„Ó Bože, v Manague budeme mať ďalšie bogotaso.“* Tento neobvyklý názov vznikol potom, keď v roku 1948 zavraždili kolumbijského liberálneho vodcu Jorgeho E. Gaitána. Krátko po vražde prepukli v hlavnom meste Bogota rozsiahle nepokoje a Somoza sa obával, že *bogotaso* postihne aj Nikaraguu. Nemýlil sa. Ľudia vyšli do ulíc a podpaľovali budovy patriace Somozovi. Keď sa rozšírilo, že vláda má úmysel ovplyvniť vyšetrovanie smrti, 23. januára prepukol generálny štrajk a 85 % pracovníkov prerušilo prácu na vyše dva týždne. Vo väčších mestách prepukli nepokoje študentov.

Medzi rodinou Somozovcov a Chamorrom existovalo dlhoročné napätie, ba priam nenávisť. Priznal to aj samotný diktátor. *„Môj vzťah s Chamorrom začal dávno predtým, ako som sa stal prezidentom. Po celý čas sme spolu chodili do základnej školy, ale už ako malí chlapci sme mali konflikty. Ako mladíci sme sa často prali, ale v našich pästných zápasoch Chamorro nikdy nebol lepší ako ja. Vždy som zvíťazil. Myslím si, že psychologicky ostal výsledok týchto včasných stretnutí s ním po celý jeho život,"* uvádza Somoza v knihe *Nicaragua Betrayed*.

Pedro Joaquín Chamorro Cardenal pochádzal z aristokratickej rodiny s dlhou tradíciou politického zápasu, ktorá dala krajine dvoch prezidentov. V roku 1959 viedol Pedro malú a navyše zle naplánovanú inváziu z Kostariky. Uväznili ho na deväť rokov a po odpykaní trestu v roku 1969, keď sľúbil, že zastaví ozbrojený boj, sa stal šéfredaktorom novín *La Prensa*, ktoré vlastnila jeho rodina. V roku 1974 založil UDEL (Union for Democratic Liberalization), koalíciu opozičných strán a odborov.

Chamorro ako partizán

Je málo pravdepodobné, že Chamorru zavraždili na Somozov príkaz. Potreboval ho, lebo vždy, keď Nikaraguu kritizovali za porušovanie ľudských práv, mohol poukázať na Chamorru, jeho aktivity a jeho opozičné noviny. Preto sa vláda, v snahe upokojiť situáciu doma a zabrániť ďalším protestom vo svete, poponáhľala s hľadaním páchateľov. Vyšetrovatelia čoskoro prišli s vyhlásením, že atentát spáchal istý Silvio Peña a ten zas tvrdil, že konal za peniaze a podľa inštrukcií kubánskeho emigranta žijúceho v USA Pedra Ramosa, ktorý vraj mal s Chamorrom akýsi spor kvôli osočovaniu. Samozrejme, že Ramos už v tom čase v Nikaragua nebol, krátko pred vraždou odcestoval do Miami v USA. Napriek výsledkom vyšetrovania Chamorrova rodina nikdy otvorene nepripustila, že vraždu spáchal Peña. Vdova po novinárovi Violeta Chamorrová vyhlásila, že jej manžela zabil systém a nie kubánsky emigrant Ramos.

Somozovej verzii neverili ani USA. Veľvyslanec Lawrence Pezzullo počas rozhovoru so Somozom konštatoval, že Chamorrova smrť nebola nikdy riadne vyšetrená. Na Somozovu námietku, že vrah sa predsa našiel a navyše sa aj priznal k vražde, veľvyslanec odpovedal, že tej verzii aj tak nikto neverí.

Atentát opäť oživil záujem svetovej verejnosti o dianie v krajine. Amnesty International vydala správu, podľa ktorej *„… mučenie, svojvoľné zadržiavanie a miznutie osôb sa stali vo zvýšenej miere typickými pre stav ľudských práv v Nikaragua"*.

Demonštrácie proti Somozovi po zavraždení Chamorru viedli k rozhodnutiu Washingtonu odložiť návštevu námestníka ministra zahraničných vecí Terenca Todmana zodpovedného za Latinskú Ameriku. Zavraždenie opozičného novinára malo ešte jeden následok. USA vo februári 1978 opäť zastavili vojenskú pomoc pre Nikaraguu. Somoza však neprišiel o dodávky zbraní. Tie mu potom dodával Izrael.

SOMOZOVE KOZMETICKÉ ZMENY

Diktátor intuitívne vycítil, že je načase urobiť kozmetické zmeny. Veľmi dobre poznal americkú povahu a spôsob ich rozmýšľania. Preto zrušil cenzúru a výnimočný stav, niektorým politickým oponentom umožnil, aby sa vrátili domov. Komisii Latinskej Ameriky pre ľudské práva umožnil skúmať niektoré obvinenia. Zároveň však začal vytvárať priamo v Kongrese USA skupinu svojich priaznivcov, ktorých poznal zo štúdií alebo ktorých si nejakým spôsobom zaviazal.

Kozmetické zmeny zabrali, prezident Carter nadobudol dojem, že jeho stratégia, ktorej cieľom bolo spájať konštruktívnu kritiku s pochvalou, funguje. Preto koncom júna 1978 poslal Somozovi list, v ktorom privítal pokrok v otázke ľudských práv a zároveň ho vyzval, aby pokračoval v plnení sľubov. Samozrejme, že Somoza bol z takéhoto listu nadšený, aj keď sa v ňom šesťkrát objavilo slovné spojenie ľudské práva. Keď celý obsah Carterovho optimistického listu vyšiel najavo, vyvolal pobúrenie tak v USA, ako aj v Nikarague. Na verejnosť navyše preniklo, že ministerstvo zahraničných vecí bolo proti takémuto zneniu listu, ale prevládol názor prezidentovho poradcu pre otázky národnej bezpečnosti Zbigniewa Brzezinského. Preto 23. júla, zrejme v snahe schladiť Somozov optimizmus, citoval denník *Washington Post* toto Carterovo vyhlásenie: *„Povedali sme Somozovi, že ak znovu zavedie výnimočný stav, bude zakazovať opozičnú tlač alebo zatvárať opozičných politikov, veľvyslanec USA bude odvolaný a môžeme prerušiť vzťahy.“*

Sandinovci v uliciach Managuy

Somozovi prišli vtedy na pomoc aj jeho priatelia v USA. V Snemovni mal skupinu priaznivcov, ktorú liberálni novinári nazvali „Špinavá tridsiatka“ parafrázujúc tak známy americký film *Tucet špinavcov*. Jedným z ich vodcov bol republikán George Hansen z Idaho: *„Problémom Nikaraguy, Taiwanu, Rodézie a mnohých ďalších oddaných priateľov Spojených štátov je, že ostávajú lojálnymi a antikomunistami v čase, keď je módne hrať verziu ruskej rulety bez pravidiel, nazvanú rozdaj si to v posteli s červenými.“*

Sandinovci podnikli 23. augusta 1978 ešte odvážnejšiu akciu, akou bolo v roku 1974 obsadenie domu ministra poľnohospodárstva počas vianočného večierka. Nazvali ju „Operácia prasací chlievik". Dvadsaťpäť sandinovcov oblečených do uniforiem Národnej gardy obsadilo Národný palác, v ktorom okrem parlamentu sídlilo aj niekoľko ďalších vládnych úradov. Viedol ich jeden z vodcov revolúcie Edén Pastora prezývaný Commandante Cero. Dva dni tam zadržiavali ako rukojemníkov asi dvetisíc vládnych činiteľov a poslancov. Nakoniec opäť dosiahli splnenie takmer všetkých podmienok. Vláda musela prepustiť šesťdesiat väznených sandinovcov, medzi ktorými bol aj zakladateľ FSLN Tomás Borge, neskorší minister vnútra. Ich odchod z paláca na letisko bol spektakulárny, ulice lemovali zástupy, aby pozdravili Commandanta Cera a jeho odvážnu družinu. Médiá opäť odvysielali a publikovali deklaráciu FSLN a vláda im navyše vyplatila päťstotisíc dolárov. Pastorovi a jeho mužom potom museli umožniť triumfálnu jazdu v autobusoch na letisko. Cestou ich pozdravovali tisíce ľudí a kričali heslá proti Somozovi. Väzni neodišli iba na Kubu, ale aj do Panamy a Venezuely, čím demonštrovali, že majú podporu už aj v týchto krajinách.

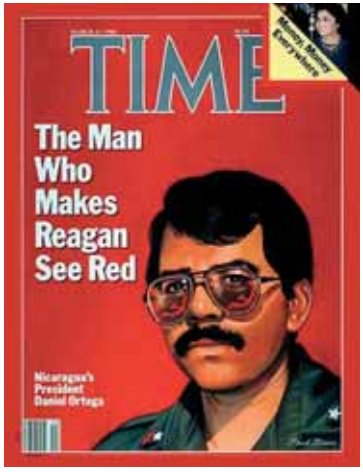
Oslavy víťazstva sandinovcov v Manague

V auguste vyhlásila občianska opozícia Široký opozičný front (FAO) generálny štrajk, ktorý na mnohých miestach prerástol do ľudového povstania. Podarilo sa ho potlačiť len pomocou ťažkej vojenskej techniky a žoldnierov z USA, Guatemaly a Salvadoru. Počas bojov zahynulo desaťtisíc ľudí a takmer päťdesiattisíc utrpelo zranenie.

Somoza naďalej odolával a dokonca si dovolil zaútočiť na Carterovu politiku. *„Kvôli vašej politike ľudských práv hŕstka imbecilov (v Nikaragui) si doteraz myslela, že sa ma chystáte zvrhnúť. Neprispievajte ešte viac k tragédii tejto krajiny,"* povedal veľvyslancovi Solaunovi. Na tlačovej konferencii dokonca vyhlásil, že USA *„sú v rukách ľavičiarov a komunistov"*. Somozov podriadený to potom ďalej rozviedol a vyhlásil, že komunistami sú takí blízki spolupracovníci prezidenta Cartera, ako Robert Pastor, Mark Schneider a Patricia Derianová.

USA pod vplyvom rád Zbigniewa Brzezinského začali hrať na rozkol vo FAO a tlačili na kompromis v podobe rozhovorov so Somozovou Liberálnou stranou. Rozhovory sa nakoniec 8. decembra 1978 uskutočnili, ale nevyriešili nič. Naopak, FAO stratilo na prestíži, lebo mnohí začali obviňovať

členov delegácie, že na naliehanie USA súhlasili s mnohými ústupkami. Zámer Washingtonu s rozbitím jednoty opozície sa podaril, z FAO odišli, ktorí boli proti ďalšiemu ustupovaniu Somozovi. Zvyšok delegácie dospel 20. decembra k novému kompromisu. Podľa dohody mal o budúcnosti Nikaraguy rozhodnúť plebiscit, Somoza mohol ostať počas hlasovania v krajine, ale musel súhlasiť, že plebiscit sa uskutoční *„pod dozorom a kontrolou medzinárodného spoločenstva"*. V prípade prehry Somoza mal opustiť krajinu *„na najmenej dva roky"*. Napriek takýmto ústupkom sa Somoza k návrhu odmietol vyjadriť a Carter bol nútený poslať mu opäť ďalšie varovanie. Managuu navštívil hlavný veliteľ ozbrojených síl USA v Latinskej Amerike, generál Dennis McAuliffe a ten diktátorovi povedal, že *„… do Nikaraguy sa nevráti mier, kým nebudete odstránený z postu prezidenta a zo scény"*. Somoza napriek tomu dúfal, že nátlaku odolá a požadoval nové a nové zmeny v dohode.

Daniel Ortega na titulnej strane týždenníka TIME

Rozkol v opozícii presadený Brzezinským nakoniec paradoxne pomohol partizánom, ktorí začiatkom februára 1979 založili Národný vlastenecký front posilnený o nespokojencov z FAO a zo zástupcov obchodných kruhov.

Sandinovci podnikli 29. mája 1979 ofenzívu, ich rozhlas hovoril o *„hodine zvrhnutia"*, ale CIA ešte aj vtedy označila tvrdenie povstalcov za prehnané. Úspech partizánov spochybnil aj náčelník Južného veliteľstva USA v Paname generál Dennis McAuliffe. Somozovi prívrženci v Kongrese, ktorí sa medzitým rozrástli z „Tridsiatich špinavcov" na päť senátorov a sto kongresmanov, uverejnili 18. júna v novinách *The New York Times* inzerát varujúci pred ďalšou Kubou a vyzývajúci prezidenta, aby podporil Somozu. Lenže o dva dni došla z Nikaraguy šokujúca správa, že mladý člen Národnej gardy zastavil reportéra z americkej televízie *ABC News* Billa Stewarta, prinútil ho kľaknúť si na kolená, potom mu prikázal ľahnúť si na brucho a chladnokrvne ho zastrelil. Jeho kameraman Jack Clarc to stihol nafilmovať. Nasledujúci deň bol Biely dom a Kongres zaplavený rozhorčenými protestmi. Inzerát Somozových prívržencov stratil na váhe a celá starostlivo pripravená akcia na podporu diktátora sa rozpadla pričinením jedného príliš iniciatívneho strelca.

Carterov hlavný poradca v otázkach národnej bezpečnosti Zbigniew Brzezinski, známy svojím vášnivým antikomunizmom, ešte 22. júna tlačil na prezidenta, aby nariadil priamu vojenskú akciu. Podľa neho by USA tak za-